

Gerak Kerja ‘5P’ Pembentukan Istilah Bahasa Melayu

Asrul Azuan Mat Dehan^{*}, Hajah Nor Azuwan Yaakob, Jama'yah Zakaria

Jabatan Bahasa Melayu, Fakulti Bahasa Moden dan Komunikasi, Universiti Putra Malaysia, 43400 Serdang, Selangor Darul Ehsan, Malaysia

Article Information

Received 7 May 2014
Received in revised form
30 June 2014
Accepted 4 July 2014

Abstrak

Kajian ini merupakan kajian deskriptif untuk menganalisis sumber dan prosedur pentadbiran pembentukan istilah bahasa Melayu daripada bahasa asing. Kajian ini dilakukan untuk memberi pendedahan kepada pengguna tentang prosedur pentadbiran yang ditetapkan oleh Dewan Bahasa dan Pustaka (DBP) untuk membentuk istilah bahasa Melayu daripada bahasa asing. Selain itu, kajian ini menggunakan kaedah temu bual dan kaedah analisis dokumen. Kaedah temu bual digunakan untuk mendapatkan data berkaitan dengan prosedur pentadbiran pembentukan istilah bahasa Melayu. Kaedah analisis dokumen pula digunakan untuk meneliti teks atau kajian terdahulu secara tekstual dan kontekstual. Objektif utama kajian adalah untuk mengenal pasti sumber dan prosedur pentadbiran pembentukan istilah bahasa asing. Dapatan kajian menunjukkan bahawa terdapat tiga sumber utama yang dimanfaatkan dalam pembentukan istilah, iaitu bahasa Melayu, bahasa yang serumpun dengan bahasa Melayu dan bahasa asing (bahasa Inggeris dan bahasa Arab). Berdasarkan analisis dari sudut prosedur pembentukan istilah bahasa Melayu, terdapat lima prosedur pentadbiran pembentukan istilah bahasa Melayu, iaitu penggubalan, pengesahan, penyelarasan, pemanuskripan dan penyebaran. Ringkasnya, prosedur pentadbiran pembentukan istilah bahasa Melayu merupakan satu elemen atau proses yang rumit dan mengambil jangka masa yang panjang. Prosedur ini perlu didedahkan kepada pengguna istilah bahasa Melayu untuk meningkatkan martabat bahasa Melayu ke peringkat global.

© 2014 Penerbit Universiti Malaysia Pahang

Kata Kunci: Bahasa Asing; Bahasa Melayu; Prosedur pembentukan istilah

The ‘5P’ procedures of Malay terms formation

Abstract

This is a descriptive research that analyzes resources and the administrative procedures of Malay terms formation from foreign languages. This was done in order to give an exposure to readers about the administrative procedures that were set by Dewan Bahasa dan Pustaka (DBP) to form a Malay terms from foreign languages. For this research, interviews and content analysis methods are used. The interview method is used to obtain data related to administrative procedures Malay terms formation. Meanwhile, the content analysis method was used to examine the text or previous studies on the textual and contextual. The main objective of this research is to identify the resources and administrative procedures of Malay terms formation from foreign languages. The result shows that there are three main sources that terms were used in the formation of Malay language, the cognate of the Malay language and foreign languages (English and Arabic). Based on the analysis from the point of formation procedures of Malay terms resulted in a finding that indicates there are five administrative procedures of Malay terms development: legislation, verification, coordination, manuscript and dissemination. In short, the establishment of administrative procedures of Malay terms is an element or a complicated process and takes a long time. This procedure should be disclosed to the users of Malay terms to enhance the prestige of the Malay language globally.

Keywords: Foreign language; Malay; Term formation procedures

^{*} Corresponding author. Tel.: +6019-368-8706; Fax: +603-8943-9951.

E-mail addresses: asrulazuan90@gmail.com [Mat Dehan, A.A.]; azuwan@upm.edu.my [Yaakob, H.N.A.]; jamayah@upm.edu.my [Zakaria, J.].

PENGENALAN

Tahun 1957 telah memperlihatkan berlangsungnya usaha merancang perkembangan bahasa Melayu sebagai bahasa sains dan teknologi. Dewan Bahasa dan Pustaka (DBP) merupakan sebuah organisasi berkanun yang bertanggungjawab untuk menjadi urusetia pembentukan istilah bahasa Melayu. Dalam perancangan dan pembinaan bahasa, pembentukan istilah berada dalam satu aras yang sama dengan penyelidikan bahasa, penyusunan kamus, penulisan buku tatabahasa, penerbitan buku dan penterjemahan. Peristilahan merupakan satu konsep ilmu, konsep makna dan takrifannya tentang kata dan lambang linguistik. Prosedur pembentukan istilah telah memperlihatkan kemunculan istilah baharu, menyimpan dan menyebarkan istilah serta melancarkan komunikasi dalam bidang yang khusus. Contohnya, bidang fizik, kimia, perubatan dan sebagainya. Peristilahan merupakan sebuah ilmu yang *transdisiplin* dan cakupannya yang luas.

Menurut Siow (1990), peristilahan merupakan sebahagian daripada usaha ke arah meningkatkan taraf dan memantapkan bahasa Melayu sebagai bahasa ilmu. Oleh itu, pada tahun 1957 telah tertubuhnya sembilan Jawatankuasa Istilah (termasuklah lima Jawatankuasa Istilah Bidang Sains, iaitu sains am, sains fizik, perhutanan dan pertanian serta perubatan). Hal ini merupakan sebahagian daripada usaha untuk membolehkan bahasa Melayu memainkan peranannya sebagai bahasa pengantar dan bahasa ilmu. Setiap jawatankuasa istilah yang ditubuhkan akan menjadi tunjang kepada perkembangan bahasa Melayu untuk memartabatkannya menjadi bahasa ilmu.

Ratusan ribu istilah ini yang bercirikan istilah yang praktis, ilmiah, kemaskini, tepat, mantap dan hasil kesepakatan pakar mampu menjadikan bahasa Melayu sebagai bahasa yang berwibawa dan bahasa ilmiah pada abad ke-21. Melalui kerjasama ini, badan-badan yang terlibat dalam pembentukan istilah saling bertukar-tukar bahan dan istilah untuk diselaraskan. Penyelarasan dan pembentukan istilah ini telah meningkatkan dan memajukan bahasa Melayu sebagai bahasa moden yang mampu mengungkapkan pelbagai bidang ilmu.

Perkembangan pesat bidang ilmu dan teknologi juga telah mempengaruhi bentuk kebanyakan istilah dalam bahasa Melayu. Penampilan begitu banyak konsep baharu yang setiap satunya perlu dibina atau dicipta istilahnya menyebabkan berlakunya peminjaman istilah asing secara meluas. Dalam tatacara pembentukan istilah bahasa Melayu, penggubal istilah diberikan kelonggaran untuk meminjam istilah asing dengan syarat istilah asing yang dipinjam itu lebih sesuai maknanya, lebih singkat dan dapat memudahkan penyelarasan istilah.

1.1 Permasalahan Kajian

Pembentukan istilah amat penting dalam memartabatkan bahasa Melayu. Prosedur pembentukan istilah merupakan satu prosedur yang rumit dan biasanya memakan masa yang lama sebelum sesuatu istilah dapat diguna pakai. Fauzilahyaton Mustafa (2002) menyatakan proses pembentukan istilah merupakan satu proses yang sukar. Proses pembentukan istilah melibatkan proses pengumpulan, penggubalan, pengesahan, pentakrifan dan penyelarasan. Kerja penggubalan memerlukan komitmen, kesungguhan, kerajinan, kesabaran, pengorbanan dan rasa cinta akan bahasa sendiri. Kerja penggubalan turut memerlukan pengorbanan masa, tenaga dan kepakaran pakar bidang dan urusan peristilahan. Othman Ismail (1992) mendapati kerja mencipta dan membentuk peristilahan adalah kerja yang rumit, memerlukan mereka yang berkemahiran tinggi dalam selok belok bahasa dan dilakukan secara berkelompok yang melibatkan pelbagai kepakaran.

Kesukaran seperti ini menimbulkan pelbagai tanggapan dalam kalangan masyarakat yang menganggap istilah bahasa Melayu kerap berubah. Malah, terdapat segelintir masyarakat yang tidak mengetahui langsung mengenainya walaupun bidang ilmu ini bukanlah sesuatu bidang baharu. Fauzilahyaton Mustafa (2002) menyatakan Dewan Bahasa dan Pustaka (DBP) tidak menggubal istilah mengikut cita rasa sendiri atau meniplak kata Inggeris menjadi istilah bahasa Melayu kerana semuanya dilakukan menurut pedoman yang telah ditetapkan. Permasalahan timbul apabila wujud orang yang tidak memahami proses penggubalan istilah. Hassan Ahmad (1983) berpendapat masalah ini

berpunca daripada orang yang belum mempunyai pengalaman yang banyak dalam pembentukan istilah dan tidak mempunyai rujukan yang cukup untuk membantu mereka memahami masalah yang dihadapi. Jika hal ini berterusan, ia akan memberikan imej yang buruk dan menjejaskan bidang peristilahan di Malaysia. Kajian ini mendedahkan tentang prosedur pentadbiran dalam pembentukan istilah daripada bahasa asing yang diterajui oleh DBP.

1.2 Objektif Kajian

Kajian ini akan meneliti perkara yang berikut:

- i. Mengetahui pasti sumber istilah bahasa Melayu.
- ii. Mengetahui pasti prosedur pentadbiran pembentukan istilah daripada bahasa asing.

SOROTAN LITERATUR

Nawal Hanim Haji Lope Zainal Abidin (2007) menggambarkan istilah merupakan satu kata yang digunakan dalam kehidupan harian sama secara sedar ataupun tidak. Tataistilah pula merupakan satu peraturan untuk membentuk istilah (termasuklah kumpulan istilah yang dihasilkannya). Selain itu, sesuatu perkataan yang mempunyai makna tersendiri atau lebih daripada satu makna, merupakan istilah. Istilah boleh digambarkan melalui persamaan, grafik atau ilustrasi. Dalam penggubalan istilah, karyawan dalam bidang tertentu perlu membuat pengkategorian takrif istilah bagi memudahkan proses membuat pentakrifan yang berkesan.

DBP telah dan akan meneruskan perjuangan, menjalankan tugas dan tanggungjawab yang diamanahkan untuk membentuk istilah dalam pelbagai bidang di peringkat kebangsaan mahupun peringkat antrabangsa secara terancang dan bersepadu untuk memartabatkan bahasa kebangsaan demi meningkatkan kecintaan dan kesedaran dalam kalangan masyarakat (Nawal Hanim Haji Lope Zainal Abidin, 2007).

Menurut Nawal Hanim Haji Lope Zainal Abidin (2005), istilah digubal oleh sekumpulan pakar dalam bidang tertentu yang terlibat secara langsung atau tidak langsung dalam bidang yang ditangani. Pakar ini terdiri daripada cendekiawan daripada institusi pengajian tinggi awam dan swasta (IPTA/IPTS), sektor swasta, sektor awam, badan berkanun, persatuan dan sebagainya. Selain itu, beliau menyatakan aspek bahasa sudah tentu merupakan suatu perkara yang paling penting dalam proses mendraf istilah. Penguasaan ilmu terasa amat penting dalam hal ini. Proses penghasilan satu-satu istilah itu bukanlah suatu perkara yang mudah. Pelbagai langkah dan prinsip perlu difikirkan dan diambil bagi melahirkan istilah yang tepat, bermutu dan serasi.

Menurut Prof. Emeritus Dato' Dr. Asmah Omar dalam Armin Azhari Saleh (2005) yang menyatakan bahawa pakar pelbagai bidang ilmu tidak boleh mencipta istilah dalam bidang masing-masing tanpa merujuk kepada Dewan Bahasa dan Pustaka (DBP). Hal ini perlu dipatuhi bagi mengelakkan kejadian mencipta istilah dengan sewenang-wenangnya sehingga melahirkan bahasa rojak dan mengakibatkan kekeliruan makna yang akan menyekat kemampuan bahasa Melayu sebagai bahasa ilmu. Selain itu, pakar bidang perlu menggunakan buku pedoman itu kerana istilah yang dibentuk menggunakan khidmat profesional bidang akademik, sektor awam dan swasta serta pendidikan.

Membentuk istilah apapun kita perlu mematuhi pedoman yang telah ditetapkan oleh Dewan Bahasa dan Pustaka (DBP) dalam buku Pedoman Pembentukan Umum Pembentukan Istilah (PUPIBM). Selain itu, penggubal istilah perlu mematuhi pedoman-pedoman lain yang digubal dari semasa ke semasa dan yang telah disahkan penggunaannya oleh Majlis Bahasa Brunei Darussalam-Indonesia-Malaysia (MABBIM) dan Jawatankuasa Tetap Bahasa Melayu (JKTBM) (Rusli Abdul Ghani, 1990).

Rusli Abdul Ghani (1990) berpendapat kosa kata bahasa Melayu belum mencukupi untuk menampung semua istilah yang digunakan dalam pelbagai bidang ilmu, tambahan pula jika bidang itu merupakan bidang yang berkembang dengan pantas. Contohnya bidang sains komputer dan fizik nuklear. Hal ini telah menyebabkan kita tidak dapat mengungkapkan semua istilah baharu dengan menggunakan kosa kata bahasa Melayu. Oleh itu, peminjaman istilah asing dilakukan untuk mencari

padanan makna yang sesuai. Peminjaman ini dilakukan apabila usaha yang tuntas telah dilakukan untuk mencari padanannya dalam bahasa Melayu, dialek Melayu atau dalam bahasa serumpun.

Amat Johari Moain (2010) menyatakan bahawa pembentukan istilah bahasa Melayu perlu melalui beberapa langkah atau peringkat sebelum istilah tersebut diterbitkan atau dibukukan. Pertama, kerja pembentukan istilah bahasa Melayu akan melibatkan Jawatankuasa Kecil Istilah (JKI) yang terdiri daripada pakar bahasa, pakar bidang dan pakar peristilahan. Pakar bahasa merupakan orang perseorangan yang pernah mempelajari bidang-bidang bahasa di sekolah menengah dan pegawai-pegawai sokongan. Pakar bidang pula terdiri daripada orang perseorangan yang mahir dalam bidang tersebut, pakar subbidang yang berkaitan dengan bidang utama turut terlibat dalam kerja pembentukan istilah. Contohnya di bawah bidang biologi terdapat beberapa subbidang yang lain iaitu bidang botani, zoologi, histologi, sitologi dan seumpamanya.

Menurut Abdullah Hassan (1987), sejak 1957 perancangan korpus bahasa dalam aspek peristilahan telah dimulakan melalui penubuhan Jawatankuasa Istilah yang pertama berdasarkan dua peringkat iaitu sebelum 1975 (dengan penerbitan *Pedoman Umum Pembentukan Istilah Bahasa Melayu* (PUPIBM) oleh Dewan Bahasa dan Pustaka) dan selepas 1975 (kerjasama *Majlis Bahasa Indonesia Malaysia* (MBIM) yang menghasilkan *Pedoman Umum Pembentukan Istilah* (PUPI) yang telah diisytiharkan penggunaannya oleh Menteri Pendidikan Malaysia dan Menteri Pendidikan dan Kebudayaan Republik Indonesia pada 30 Ogos 1975.

Bermula pada tahun 1975 dan seterusnya, DBP mempertingkatkan peranannya dalam pembentukan istilah terutama yang melibatkan bidang profesional. Sehingga tahun 1975, DBP telah berjaya menghasilkan 71,887 istilah. Pembentukan ini merupakan hasil daripada kejayaan membentuk *Pedoman Membentuk Istilah-Istilah Baru DBP* (mula digunakan sejak 1959), *Dasar, Cara dan Pedoman Membentuk Istilah Baharu Bahasa Melayu DBP* (selepas 1970) dan *Pedoman Pembentukan Istilah Universiti Malaya* (1971) serta tertubuhnya *Jawatankuasa Tetap Bahasa Melayu* (JKTBM) sejak Disember 1972.

Pembinaan istilah bahasa Melayu merupakan satu usaha dalam menggubal istilah bagi mengisi peranan bahasa Melayu sebagai bahasa kebangsaan, bahasa rasmi, bahasa ilmu di negara ini yang telah bermula sejak 1957 yang melibatkan dua bidang terawal, iaitu Istilah Kerajaan dan Istilah Ilmu Sains dan Teknik yang sehingga kini mencatatkan jumlah hampir mencecah 1 juta istilah yang terhasil meliputi ratusan bidang ilmu dan profesional dan semua yang telah dibukukan oleh DBP sebanyak 199 judul melibatkan semua peringkat (Awang Sariyan, 2002).

Menurut Wan Muna Ruzanna Wan Mohammad (2009) umumnya istilah merupakan perkataan yang mempunyai makna khas mengikut bidang ilmu pengetahuan tertentu yang menerangkan makna, konsep proses, keadaan atau sifat khusus bagi sesuatu ilmu.

METODOLOGI

Dalam melaksanakan kajian ini, penyelidik telah menetapkan kaedah kajian yang khusus untuk memastikan penyelidikan ini lebih terarah dan sistematik. Pemilihan kaedah kajian ini dianggap perlu bagi memastikan dapatan kajian mencapai objektif dan dapat menjelaskan permasalahan yang ingin diketengahkan.

Kajian ini menggunakan kaedah analisis dokumen iaitu menjadikan buku *Pedoman Umum Pembentukan Istilah* (2004) sebagai rujukan untuk mengenal pasti sumber istilah bahasa Melayu. Kaedah tinjauan lapangan digunakan untuk menghurai prosedur pentadbiran pembentukan istilah bahasa Melayu daripada bahasa asing. Satu sesi temu bual telah diadakan pada 16 April 2013 yang melibatkan dua orang Pegawai Peristilahan di Bahagian Peristilahan dan Leksikologi, DBP. Selain itu, penyelidik memilih soalan temu bual jenis separa berstruktur yang memperlihatkan pengkaji menyediakan soalan utama sahaja. Soalan susulan telah dikemukakan berdasarkan jawapan responden. Proses menganalisis data dilakukan secara kualitatif mengikut tema berdasarkan objektif kajian.

DAPATAN KAJIAN

4.1 Sumber - sumber Istilah Bahasa Melayu

Bahasa Melayu merupakan satu sistem yang dalam pertumbuhan dan perkembangan yang telah mengambil manfaat daripada bahasa lain sebagai sumber untuk menambah kosa kata atau istilah baharu yang akan membantu pengembangan bahasa Melayu. Antara sumber yang digunakan termasuklah bahasa yang terdapat dalam alam Melayu sendiri, iaitu bahasa yang serumpun dengannya dan bahasa-bahasa yang datang dari luar. Oleh itu, sumber-sumber yang boleh dimanfaatkan ialah:

- i. bahasa Melayu termasuk bahasa Indonesia serta dialek-dialek Melayu dan juga bahasa Melayu klasik yang telah menyerapkan perkataan daripada bahasa Arab, Sanskrit, Parsi dan lain-lain;
- ii. bahasa-bahasa yang serumpun dengan bahasa Melayu seperti bahasa Iban, Kadazan-Dusun, Jawa dan sebagainya;
- iii. bahasa Inggeris, bahasa Arab dan sebagainya.

Ketiga-tiga sumber di atas banyak mempengaruhi perkembangan bahasa Melayu dari segi inventori ilmu dan pengalaman peradabannya. Sumber (i) dan (ii) dapat memberi inventori istilah dari segi kehidupan kemasyarakatan, penternakan, pertanian, alam haiwan dan tumbuh-tumbuhan, pertukangan dan sebagainya. Sumber (iii) juga memberi inventori istilah. Misalnya, bahasa Inggeris merupakan sumber bagi istilah-istilah dalam pelbagai cabang ilmu terutama dalam bidang sains dan teknologi. Manakala bahasa Arab pula mempunyai inventori yang berkaitan dengan konsep keagamaan dan juga falsafah.

4.2 Prosedur Pentadbiran Pembentukan Istilah Bahasa Melayu

Pembentukan istilah bahasa melayu dilakukan mengikut prosedur tertentu dan prosedur ini ditetapkan atau dibuat oleh dewan bahasa dan pustaka. Menurut pegawai peristilahan di bahagian peristilahan dan leksikologi, jabatan pembinaan bahasa dan sastera, dbp, terdapat lima prosedur yang harus dilalui sebelum sesuatu istilah itu diterbitkan dan diguna pakai, iaitu proses penggubalan, pengesahan, penyelarasan, pemanuskripan dan penyebaran

4.2.1 Penggubalan

Penggubalan ialah satu proses mengumpul, menggubal atau mencipta istilah dalam bidang-bidang atau subbidang ilmu pengetahuan, iaitu kelompok sains asas, sains gunaan dan kelompok sains kemasyarakatan, sains kemanusiaan dan juga menggubal istilah budaya tempatan. Proses penggubalan menggunakan dua cara, iaitu secara manual dan secara dalam talian

4.2.2 Pengesahan

a. Penggubalan Secara Manual

Seorang pegawai DBP akan dipilih dan ditugaskan untuk menyediakan kertas kerja yang menerangkan secara terperinci tentang kaedah pengumpulan kata untuk diangkat menjadi istilah, masa yang diambil untuk menyiapkan tugas tersebut, penyemakan, permesyuaratan dan belanjawan yang akan digunakan sepanjang tugas tersebut dijalankan. Projek pengumpulan dan penerbitan bahan akan diteruskan selepas kertas kerja tersebut diluluskan oleh DBP.

Seterusnya, pegawai peristilahan akan mengklasifikasikan bidang dan subbidang berdasarkan keperluan istilah antarabangsa atau keperluan semasa yang mendesak. Bahagian Peristilahan Dewan

Bahasa dan Pustaka (DBP) akan membuat klasifikasi berdasarkan pilihan secara rawak atau mengikut kefahaman. Penulisan yang biasa dipegang ialah klasifikasi *decwy*.

Pegawai DBP yang dilantik sebagai pegawai projek bertanggungjawab untuk mengenal pasti calon istilah dan seterusnya menyemak calon istilah tersebut dengan melakukan perbandingan dengan daftar istilah DBP, daftar istilah MABBIM dan daftar istilah bidang yang ada.

Setelah pegawai peristilahan mengenal pasti kata untuk diangkat istilah, maka pakar bidang akan dilantik oleh Dewan Bahasa dan Pustaka (DBP) dan pakar yang dilantik akan menganggotai Jawatankuasa Kecil istilah (JKI). Selain pakar bidang, JKI turut dianggotai oleh, pakar bahasa, wakil kerajaan dan kementerian, orang perseorangan atau individu yang terkenal ketokohnya dalam masyarakat. Pakar bidang terdiri daripada pakar yang memegang jawatan sebagai pensyarah di universiti tempatan. Pihak DBP akan menghantar surat jemputan rasmi kepada pakar berkenaan untuk menjadi ahli JKI melalui Naib Canselor universiti berkenaan.

Pakar bahasa pula terdiri daripada pihak-pihak yang pernah mempelajari bidang berkenaan sekurang-kurangnya di sekolah menengah dan merupakan pegawai peristilahan di DBP. Individu yang terkenal ketokohnya dalam bidang tersebut juga dipanggil untuk membantu DBP menggubal dan membentuk istilah. Selain itu, wakil kerajaan dan kementerian juga dipanggil jika istilah yang digubal mempunyai kaitan dengan kerajaan dan kementerian tersebut. Ini kerana, kerajaan dan kementerian tersebut lebih mengetahui tentang istilah yang digunakan dalam bidang tersebut.

Peringkat yang seterusnya ialah ahli JKI yang dilantik akan mengadakan mesyuarat untuk membuat semakan terhadap calon istilah yang telah dikenal pasti oleh pegawai peristilahan. Ahli JKI akan menentukan sama ada calon istilah yang disenaraikan itu merupakan istilah atau kata umum. Setelah calon istilah telah dikenal pasti sebagai istilah, maka ahli JKI akan mengesahkan calon istilah tersebut sebagai istilah. Ahli JKI yang terlibat akan menyediakan padanan dan huraian terhadap istilah yang digubal. Apabila proses penyediaan padanan dan huraian selesai, pakar bahasa akan menyemak padanan dan huraian tersebut. Proses ini akan dilakukan sehingga istilah tersebut mendapat kelulusan Jawatankuasa Tetap Bahasa Melayu (JKTBM).

b. Penggubalan Secara Dalam Talian

DBP telah membuat satu pembaharuan dalam proses penggubalan istilah menggunakan kaedah atas talian. Proses penggubalan istilah ini mengambil masa yang singkat. Pegawai DBP akan mengenal pasti kata untuk diangkat sebagai istilah melalui jurnal-jurnal dalam talian yang boleh didapati secara percuma di internet. Pegawai yang terlibat akan mengenal pasti dan mengasingkan istilah khusus dan kata umum. Pengesahan istilah dilakukan melalui laman web Pusat Rujukan Persuratan Melayu (PRPM), jika perbendaharaan kata yang disenaraikan itu disahkan sebagai istilah, maka istilah tersebut akan dimasukkan dalam senarai calon istilah. Sebaliknya jika perbendaharaan kata yang disenaraikan dalam PRPM disahkan sebagai kata umum maka perkataan tersebut akan digugurkan. Setiap istilah yang dikenal pasti akan dihantar kepada pakar bidang yang terlibat untuk membuat pengesahan sama ada istilah yang disenaraikan itu istilah khusus atau kata umum. Selain mengenal pasti status istilah yang disenaraikan, pakar bidang akan memberi padanan dan huraian terhadap istilah tersebut. Pakar tersebut juga boleh mencadangkan atau menolak istilah baru dalam bidang tersebut.

Pengesahan calon istilah dilakukan oleh beberapa orang pakar dan kesemua pakar perlu bersetuju sebelum calon istilah tersebut disahkan sebagai istilah. Jika wujud percanggahan pandangan maka kesemua pakar akan berjumpa untuk menyelesaikan masalah yang timbul.

Penggubalan istilah dilakukan secara dalam talian, iaitu melalui pautan *Termaine* dan *Alchemy API*. Jadi, pakar bidang tidak perlu berjumpa untuk menganalisis calon istilah, sebaliknya, pegawai DBP akan menyalurkan senarai calon istilah melalui pautan tersebut dan pakar bidang boleh menganalisis dari tempat mereka sahaja. Hal ini telah membawa kepada penjimatan masa untuk menggubal istilah. DBP juga turut menyediakan sistem yang lebih mudah untuk pakar yang tidak pandai menggunakan sistem *Termaine* dan *Alchemy API*, iaitu perisian *Microsoft Power Point*. Perisian ini telah membantu pakar bidang membuat pembedaan dan memasukkan padanan dan huraian terhadap istilah tersebut. Setelah proses penggubalan dijalankan, dan istilah-istilah yang ingin digubal telah dikenal pasti, maka istilah

yang disenaraikan akan disahkan tarafnya.

4.2.3 *Penyelarasan*

Penyelarasan dilakukan selepas proses penggubalan dan pengesahan istilah dalam pelbagai bidang dilakukan. Penyelarasan akan dilakukan apabila wujud beberapa percanggahan di antara bidang dalam penggunaan istilah yang sama. Penyelarasan juga perlu dilakukan untuk melicinkan lagi pembinaan dan pengembangan istilah bahasa Melayu ilmiah. Terdapat pembentukan makna yang berbeza mengikut bidang untuk melambangkan satu istilah dalam bahasa Inggeris. Contohnya:

Jadual 1: Padanan Istilah Bahasa Inggeris ke Bahasa Melayu.

Istilah Bahasa Inggeris	Istilah Bahasa Melayu
<i>Acceleration</i>	- Pencepatan (Biologi) - Pecutan (fizik, kimia, geologi, kejuruteraan, perubatan) - Kepecutan (matematik) - Cepatan (kesihatan)

a. **Penyelarasan Secara Manual**

Dalam keghairahan setiap ahli jawatankuasa mencari kata padanan yang betul bagi menjelaskan sesuatu konsep sains, mereka sering kali menghadapi masalah ketidakselarasan istilah. Ketidakselarasan yang wujud ini disebabkan oleh perbezaan falsafah dan pendekatan terhadap sesuatu istilah tersebut. Perbezaan pendapat ini dipengaruhi oleh beberapa faktor, iaitu pemilihan istilah, penggunaan kata umum, pengkhususan makna atau penggunaan istilah, pemilihan kata akar, pedoman peristilahan dan keputusan Majlis Bahasa Indonesia, Malaysia dan Brunei (MABBIM).

Untuk menyelesaikan masalah ini pembentukan dua jawatankuasa dilakukan untuk menyelaraskan istilah tersebut iaitu Jawatankuasa Penyelarasan Istilah Sains Am dan Sains Gunaan (JKPI SASG) yang menggarap istilah dalam bidang sains tulen dan sains terapan dan Jawatankuasa Penyelarasan Istilah Sains Kemasyarakatan dan Kemanusiaan (JKPI SKK) yang menggarap istilah dalam bidang sastera dan sains sosial. Semua istilah yang bercanggah akan diselaraskan oleh ahli Jawatankuasa Penyelarasan Istilah (JKPI) sebelum istilah tersebut dibawa untuk diselaraskan di peringkat Jawatankuasa Tetap Bahasa Melayu (JKTBM). Ringkasnya, pembentukan jawatankuasa penyelarasan istilah akan memastikan segala percanggahan yang wujud dapat diatasi secara menyeluruh.

Penyelarasan akan dapat dilakukan apabila semua istilah yang perlu diselaraskan telah tersedia dan dikumpulkan serta direkodkan. Pada waktu yang sama, kata umum dalam bidang sains dan teknologi yang mungkin berguna haruslah disertakan bersama istilah yang telah disenaraikan untuk tujuan penyelarasan istilah. Istilah yang dikumpul itu diteliti dari segi kesesuaiannya dengan prinsip peristilahan.

Penyelarasan juga perlu dilakukan terhadap istilah yang sedia ada terutama yang membawa makna yang sama dengan istilah yang baharu dibentuk. Istilah tersebut perlu diteliti terlebih dahulu untuk mengelakkan berlakunya sinonim. Hanya satu istilah yang jelas perlu dipilih bagi satu konsep yang akan dinamakan sebagai prinsip ketepatan yang dikehendaki terutamanya dalam bidang teknik dapat dipatuhi.

b. **Penyelarasan Istilah Secara Dalam Talian**

Pada tahun 2013 pegawai peristilahan membuat pembaharuan terhadap cara penyelarasan istilah dijalankan. Oleh itu, penyelarasan istilah pada masa ini dilakukan secara atas talian melalui pautan *Termaine* dan *Alchemy API*. Kesemua pakar akan memberi pandangan mereka dalam pautan tersebut dan setiap pandangan yang diberikan akan dapat dilihat oleh semua orang yang terlibat dalam penggubalan istilah tersebut. Sekiranya penyelarasan istilah dapat dilakukan dalam pautan tersebut, maka mesyuarat

penyelarasan istilah tidak perlu diadakan. Mesyuarat penyelarasan istilah akan diadakan sekiranya penyelarasan dan kata putus tidak dapat diperoleh secara atas talian dan memerlukan perjumpaan untuk menyelesaikan masalah tersebut. Mesyuarat penyelarasan biasanya akan diadakan sebanyak dua atau tiga kali dalam setahun.

Setelah selesai proses penyelarasan istilah dilakukan oleh ahli Jawatankuasa Kecil Isitlah, maka istilah tersebut akan dihantar kepada pegawai percetakan untuk dimanuskripi dalam bentuk buku.

4.2.4 Pemanuskripan

Pemanuskripan bertujuan untuk mencetak istilah baharu untuk disebarkan kepada masyarakat dan pengamal bidang supaya dapat digunakan dalam menghasilkan korpus (tulisan) dalam bidang yang berkenaan. Penggunaannya akan dapat memasyarakatkan istilah tersebut dan memperkaya bahasa.

Pemanuskripan bermula dengan penyediaan manuskrip bersih yang telah disemak melalui minit mesyuarat penyemakan terakhir bersama-sama ahli JKI dan pakar bahasa. Pada peringkat ini juga disediakan prelim dan prakata. Isi kandungan pada peringkat ini akan dihantar ke bahagian percetakan setelah disemak oleh pegawai penerbitan.

Setelah kesemua bahan awalan disemak dan diluluskan oleh pegawai penerbitan, senarai istilah tersebut akan dibukukan dan dicetak. Senarai istilah yang telah dicetak akan disebarkan kepada masyarakat untuk digunakan.

4.2.5 Penyebaran

Penyebaran merupakan proses menyebarkan istilah untuk kegunaan di dalam dan di luar DBP. Misalnya di dalam DBP, istilah disebarkan ke Bahagian Unit Pelaksanaan Asas, Bahagian Penerbitan Am, Bahagian Penterjemahan, Bahagian Majalah dan Jabatan Bahasa. Manakala di luar DBP, istilah disebarkan untuk kegunaan di universiti, sekolah dan media massa.

Penyebaran istilah dilakukan dalam pelbagai bentuk khususnya istilah disebarkan melalui penghasilan daftar istilah, glosari istilah dan kamus istilah. Daftar istilah ialah satu senarai istilah yang dihasilkan dan disusun mengikut abjad dan tidak disertakan penerangan terhadap istilah tersebut. Glosari istilah merupakan senarai istilah yang disusun mengikut abjad dan mempunyai sedikit penerangan terhadap istilah tersebut. Manakala, kamus istilah merupakan senarai istilah yang disusun mengikut abjad dan istilah tersebut diberi makna yang terperinci serta contoh penggunaannya di dalam ayat.

Proses penyebaran hari ini tertumpu kepada media tanpa sempadan, iaitu media dalam talian. Semua istilah baharu yang telah disahkan tarafnya dimuat naik ke laman web rasmi Dewan Bahasa dan Pustaka (DBP) iaitu Pusat Rujukan Persuratan Melayu @ DBP. Hal ini kerana melalui media ini semua istilah yang digubal dapat disebarkan dengan mudah dan pantas berbanding melalui cetakan kamus, daftar istilah, glosari yang mengambil masa sekurang-kurangnya 10 tahun untuk diterbitkan. Selain itu, istilah semasa boleh dicapai melalui laman web KaryaNet, iaitu <http://www.karyanet.gov.com.my>.

Istilah yang disebarkan digunakan untuk menerbitkan buku-buku ilmiah, penerbitan berita MABBIM, berita Peristilahan, sekitar peristilahan, senarai istilah dan ceramah.

IMPLIKASI DAN PERBINCANGAN

Prosedur pentadbiran pembentukan istilah bahasa Melayu merupakan satu proses yang penting dalam perancangan bahasa Melayu untuk menjadikan bahasa Melayu sebagai satu bahasa yang dapat bersaing pada peringkat global. Prosedur yang ditetapkan telah memperlihatkan proses pembentukan istilah berjalan lancar dan dapat menghasilkan istilah yang mempunyai konsep yang kukuh, bermutu dan dapat bertahan lama serta tidak boleh diubah dengan sewenang-wenangnya. Prosedur ini juga akan

membantu penggubal istilah menggelakkan berlakunya sinonim, kekeliruan makna dan sebagainya.

Pendedahan ini sangat berguna kepada masyarakat dan menambahkan pengetahuan tentang prosedur pembentukan istilah bahasa Melayu kepada pengguna istilah yang selama ini hanya menggunakan bijak istilah tanpa mengetahui tentang asal usul sumber istilah dan prosedur pentadbiran pembentukan istilah bahasa Melayu yang dilakukan oleh DBP. Selain itu, pendedahan ini dapat dijadikan rujukan akademik kepada pelajar dan tenaga pengajar untuk diaplikasikan dalam proses pengajaran dan pembelajaran di dalam dewan kuliah.

Pendedahan ini juga dapat membuktikan bahawa nilai bahasa Melayu amat bergantung pada pemikiran pengguna bahasa itu sendiri. Sama ada mahu meletakkan bahasa Melayu setanding dengan bahasa-bahasa lain di dunia ataupun tidak.

5 KESIMPULAN

Peristilahan merupakan satu aktiviti perancangan bahasa yang penting untuk memastikan keintelektualan bahasa Melayu terus terpelihara sebagai bahasa ilmu dan bahasa komunikasi yang standard. DBP bertanggungjawab sebagai urusetia semasa proses pembentukan istilah dijalankan. Lima prosedur pentadbiran pembentukan istilah yang ditetapkan oleh DBP iaitu penggubalan, pengesahan, penyelarasan, pemansukripan dan penyebaran telah menjadi satu garis panduan dalam proses pembentukan istilah. Prosedur ini akan memastikan gerak kerja pembentukan istilah dijalankan dengan betul dan sistematik. Oleh itu, setiap calon istilah yang telah dikenal pasti akan melalui lima prosedur tersebut sebelum calon istilah disahkan sebagai istilah dan disebarkan kepada masyarakat. Selain itu, pengaplikasian teori peristilahan dan panduan yang terdapat di dalam PUPIBM telah membantu pembentukan istilah yang standard dan boleh diguna pakai tanpa ada kekeliruan makna istilah tersebut dengan istilah yang lain.

Di samping itu, lima prosedur tersebut akan membantu penggubal istilah menggubal istilah yang mantap, berkesan, mempunyai makna yang tepat dan tidak menimbulkan keraguan atau kekeliruan dalam kalangan pengguna istilah semasa menggunakan istilah tersebut. Prosedur ini juga akan memastikan istilah yang digubal tidak ditukar atau diubah sewenang-wenangnya mengikut perkembangan semasa kecuali pertukaran dilakukan untuk meningkatkan martabat bahasa Melayu.

PENGHARGAAN

Syukur alhamdulillah, dengan keizinan-nya yang telah memberi ruang, masa, kekuatan, kecekalan dan keazaman dapat pengkaji menyempurnakan artikel ini. Ucapan penghargaan dan terima kasih kepada Dr. Hajah Nor Azuwan Yaakob dan Dr. Jama'yah Zakaria, Puan Saidah, Puan Naimah, kakitangan Perpustakaan Sultan Abdul Samad dan pensyarah FBMK, UPM yang banyak memberi sumbangan idea, masa dan bimbingan serta tunjuk ajar dalam membantu pengkaji menyiapkan penulisan artikel akademik ini.

RUJUKAN

- Abdullah Hassan. (1987). *Isu-isu perancangan bahasa: Pengintelektualan Bahasa Malaysia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Amat Juhari Moain. (1992). *Pembentukan kata dan istilah: Ke arah pembentukan istilah yang sempurna*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Amat Juhari Moain. (1992). *Peminjaman kata istilah daripada bahasa asing. Ke arah pembentukan istilah yang sempurna*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka & Kementerian Pendidikan Malaysia.
- Armin Azhari Saleh. (2005, Mac). Mencipta istilah baharu. *Dewan Bahasa*, 5(3), 64.
- Awang Sariyan. (1992). *Istilah bahasa melayu kerap berubah. Ke arah pembentukan istilah yang*

- sempurna*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka & Kementerian Pendidikan Malaysia.
- Fauzilahyatun Mustafa. (2002, November). Peristilahan Bahasa Melayu. *Pelita Bahasa*, 14(11), 14-15.
- Mior Hamzah Mior Hashim, Aliah Abd. Rahim dan Abdullah Marjunid. (1992). *Ke arah pembentukan istilah yang sempurna*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, Kementerian Pendidikan Malaysia.
- Nawal Hanim Haji Lope Zainal Abidin. (2007, Mac). Peristilahan Bahasa Melayu – Rona lama dan baharu. *Dewan Bahasa*, 7(3), 50-52.
- Nawal Hanim Haji Lope Zainal Abidin. (2005, Jun). Peristilahan Bahasa Melayu. *Pelita Bahasa*, 17(6), 34-35.
- Othman Ismail. (1992). *Peristilahan Bahasa Melayu: Di antara konsep, makna dan definisi. Ke arah pembentukan istilah yang sempurna*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka & Kementerian Pendidikan Malaysia.
- Majlis Bahasa Brunei Darussalam-Indonesia-Malaysia. (2004). *Pedoman Umum Pembentukan Istilah Bahasa Melayu Edisi Baharu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Rusli Abdul Ghani. (1990). Bentuk bergabung dalam peristilahan. *Pelita Bahasa*, 2(12), 38-39.
- Wan Muna Ruzanna Wan Mohammad (2009). *Perkembangan pembentukan istilah Bahasa Melayu di Malaysia*. Indonesia: Kimli Malang.